

BEHISTUN BITIKLARI

Shamsiddinov Bahodir Mirzaxmad o'g'li
Toshkent KIMYO XALQARO UNIVERSITETI
Namangan filiali Ijtimoiy-gumanitar
fanlar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Behistun yozuvlari tarixi, matni, tarjima va sharxlari hamda yodgorlik Ikkinchi Jahon urushi paytida uni maqsadli mashq qilish uchun ishlatgan askarlardan biroz zarar ko'rganligi, keyinchalik eronlik arxeologlar tabiatni muhofaza qilish ishlarini boshlanib, bu joy 2006 yilda YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilganligi haqida keng yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Behistun, Doro I, sulola, o'yma, Eronning Bisotun shahri yaqinida, Tehron, 310 milya, Kirmanshoh, masofa, toj kiygan Fors shohi, Gvatama, salafi va raqibi, isyonchilar

БЕХИСТУНСКИЕ НАДПИСИ

Шамсиддинов Бахадур Мирзахмад угли
Ташкентский Международный
университет Химии
Наманганский филиал
Преподаватель кафедры
социально-гуманитарных наук

Аннотация: В этой статье рассказывается история, текст, перевод и комментарии Бехистунских надписей, а также тот факт, что памятник был слегка поврежден солдатами, которые использовали его для стрельбы во время Второй мировой войны, позже иранские археологи начали консервационные работы, а Это место было внесено в список Всемирного наследия ЮНЕСКО в 2006 году. Широко известно, что оно включено в этот список.

Ключевые слова: Бехистун, Дарий I, династия, резьба, близ Бисотуна, Иран, Тегеран, 310 миль, Кирманшах, расстояние, коронованный царь Персии, Гуатама, предшественник и соперник, повстанцы.

BEHISTUN INSCRIPTIONS

Shamsiddinov son of Bahadir Mirzakhmad
Tashkent International University of chemistry

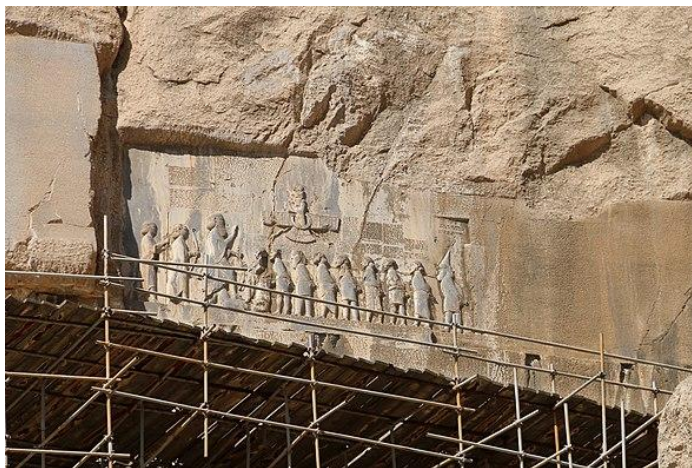
Namangan branch Teacher of the Department of social and humanitarian Sciences

Abstract: In this article, the history, text, translation and commentary of the Behistun inscriptions and the fact that the monument was slightly damaged by soldiers who used it for target practice during the Second World War, later Iranian archaeologists began conservation work, and the site was designated a UNESCO World Heritage Site in 2006. It is widely explained that it is included in the list.

Keywords: Behistun, Darius I, dynasty, carving, near Bisotun, Iran, Tehran, 310 miles, Kirmanshah, distance, crowned king of Persia, Guatama, predecessor and rival, rebels

Behistun yozuvi (shuningdek, Bisotun, Bistun yoki Bisutun; forsha: "Xudoning joyi" ma'nosini anglatuvchi, eski forsha: bagastana) - Eronning Kirmonshoh viloyatidagi Behistun tog'idagi jarlikda ko'p tilli yozuv va katta qoyatosh relyefi, g'arbiy Eronidagi Kirmonshoh shahri yaqinida, buyuk Doro (r. miloddan avvalgi 522-486) tomonidan tuzilgan. Eski fors, Elamit va Bobil (Akkad tili turi): kabi uch turdagi tillarning matnlar jamlanmasidan iborat qoyatosh mixxatli yozuvlari.

Buyuk Doro muallifligida yozilgan bu yozuv miloddan avvalgi 522 yilning yozida Fors imperiyasi podshosi sifatida taxtga o'tirilishidan to miloddan avvalgi 486 yilning kuzida vafotigacha bo'lgan davrdagi muhim tarixiy manbalarni o'z ichiga oladi. Yozuvlar Doro I ning qisqacha tarjimai holi, jumladan, uning nasl-nasabi va ajdodlariga talluqli bitiklar bilan boshlanadi. Ahmiyati

jihatidan Misr va Xitoy bitiklari bilan teng hisoblanadi. Unda qadimgi Ahamoniylar sulolasi taxti va kelib chiqishi, shuningdek sulolaviy shajara darxti ham berilgan. Undagi ayniqsa qadimgi Fors imperiyasi tarkibiga kiruvchi xalqlar xaqindaki malumotlar eng muhimlaridir. Chunki, unda xali arxeologlar va tarixchilar tomonidan yetarlicha o'rganilmagan 23 ta qadimiy o'lka va ularda yashovchi xalqlarning qisqacha tasnifi berib o'tilgan. Xususan, yurtimizda yashagan qadimgi saklar, massagetlar va ulardan keyingi avlod xalqlari bo'lmish xorazmiylar, bakteriyaliklar haqida malumotlar berilgan. Ammo, bu kabi malumotlar xaligcha uzbek tilida nashr etilmayotgani va yurtdoshlarimizning o'z tarixiga etiborsizligi meni dim tashvishga

soladi. Bu kabi muhim manbalar topib o'rganilishi va xalqimizning kim bo'lganini anglashi uchun qattiq nashr holatida bosmadan chiqarilishi kerak deb o'ylayman.

Bu o'yma Eronning Bisotun shahri yaqinida, Tehrondan 310 milya (500 kilometr) va Kirmanshohdan taxminan 18 milya (30 km) masofada joylashgan. Shakllarda toj kiygan Fors shohi Doro I Gvatamaga (uning salafi va raqibi) va uning oldida to'qnashgan to'qqizta isyonchilarning etakchilarini bo'yinlariga arqonlar bog'lab turgani ko'rsatilgan. Raqamlar taxminan 60x10,5 fut (18x3,2 m) va to'rtta matn paneli umumiy o'lchamidan ikki baravar ko'p bo'lib, taxminan 200x120 fut (60x35 m) uzunlikdagi to'rtburchaklar hosil qiladi, o'ymakorlikning eng pastki qismi esa 125 fut (38 m) yo'lning yuqorisida.

BEHISTUNMATNI

Behistun yozuvidagi yozuv, xuddi Rozetta Toshi singari, parallel matn bo'lib, ular bir-biriga yonma-yon joylashtirilgan ikki yoki undan ortiq yozma tillardan iborat bo'lib, ularni osonlikcha taqqoslash mumkin. Behistun yozuvi uch xil tilda yozilgan: bu holda qadimgi fors tillarining mixxat nusxalari, elamitlar va akadcha deb nomlangan neo-Bobilning bir shakli. Rozetta toshi singari, Behistun matni ham o'sha qadimiy tillarni ochishda katta yordam bergan: yozuv hind-eronning pastki bo'lagi bo'lgan qadimgi fors tillaridan eng qadimgi foydalanishni o'z ichiga oladi.

Behistun yozuvining oromiy tilida (O'lik dengiz yozuvlarining xuddi shu tili) yozilgan nusxasi Misrdagi papirus varaqasida topilgan, ehtimol Doro II hukmronligining dastlabki yillarida, JB o'yilganidan bir asr o'tgach. toshlar. Oromiy yozuvi haqida ko'proq ma'lumot olish uchun Tavernier (2001) ga qarang.

QIROLLIK TARG'IBOTI

Behistun yozuvi matnida Ahamoniylar hukmronligi podsho Doro I (miloddan avvalgi 522 - 486) ning dastlabki harbiy yurishlari tasvirlangan. Miloddan avvalgi 520 yildan 518 yilgacha Doro taxtga o'tirgandan keyin qisqa vaqt ichida o'yib yozilgan yozuv Doro haqida avtobiografik, tarixiy, shohlik va diniy ma'lumot beradi: Behistun matni Doro hukmronlik huquqini o'rnatgan bir necha tashviqot qismlaridan biridir.

Shuningdek, matnda Doro nasabnomasi, unga bo'ysunadigan etnik guruhlar ro'yxati, uning qo'shilishi qanday sodir bo'lganligi, unga qarshi bir nechta muvaffaqiyatsiz qo'zg'olonlar, shoh fazilatlar ro'yxati, kelajak avlodlarga ko'rsatmalar va matn qanday yaratilganligi ko'rsatilgan.

BUNIMANI ANGLATADI

Aksariyat olimlarning fikriga ko'ra, Behistun yozuvi biroz siyosiy maqtanishdir. Doro-ning asosiy maqsadi uning Buyuk Kir taxtiga da'vosining qonuniyligini aniqlash edi, unga qon aloqasi bo'lmagan. Doro braggadocio-sining boshqa qismlari ushbu uch tilli uchastkalarining boshqa qismlarida, shuningdek Persepolis va Susadagi yirik me'moriy loyihalar, Kirning Pasargadae va Naqsh-e-Rustamdagi dafn etilgan joylari.

Tarixchi Jenifer Fin (2011) mixxat yozilgan joyni o'qish uchun yo'lning ustida juda baland bo'lganligini va yozuv bitilganida baribir ozgina odam har qanday tilda savodli bo'lganini ta'kidladi. U yozma qism nafaqat jamoat iste'molida, balki marosim tarkibiy qismi bo'lishi mumkinligini, matn kosmosga shoh haqidagi xabar ekanligini anglatishini taxmin qiladi.

TARJIMALAR VA SHARHLAR

Genri Ravlinson ingliz tilidagi birinchi muvaffaqiyatli tarjimasi, 1835 yilda jarlik bilan mashg'ul bo'lganligi va 1851 yilda uning matnini nashr etganligi bilan ajralib turadi. XIX asrdagi fors olimi Muhammad Hasanxon Etemad al-Saltane (1843-96) birinchi forsiyni nashr etdi Behistun tarjimasining tarjimasi. U Doro yoki Dara zardushtiylik diniy va fors epik an'analari qiroli Lohraspga mos tushgan bo'lishi mumkin degan o'sha paytdagi g'oyani ta'kidlab o'tdi.

Isroil tarixchisi Nadav Na'aman (2015) Behistun yozuvi Eski Ahdda Ibrohimning to'rtta kuchli Yaqin Sharq shohlari ustidan g'alaba qozonishi haqidagi hikoyaning manbasi bo'lishi mumkin deb taxmin qildi.'

Keyinchalik 1904 yilda Britaniya muzeyi homiyligida va Leonard Uilyam King va Reginald Kempbell Thompson boshchiligidagi ekspeditsiyalar, 1948 yilda Michigan universiteti professori Jorj G. Kameron suratlar, gipslar va matnlarning aniq transkripsiyasini oldi. Rawlinson tomonidan ko'chirilmagan parchalar. Ma'lum bo'lishicha, yomg'ir suvi matn yozilgan ohaktoshning ba'zi joylarini eritib yuborgan, shu bilan birga boshqa joylar ustida ohaktoshning yangi konlarini qoldirib, matnni yopib qo'ygan.

Yodgorlik Ikkinchi Jahon urushi paytida uni maqsadli mashq qilish uchun ishlatgan askarlardan biroz zarar ko'rdi. Keyinchalik eronlik arxeologlar tabiatni muhofaza qilish ishlarini boshladilar. Bu joy 2006 yilda YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kameron, Jorj G. 1950. "Darius qarib qolmagan qoyada o'yilgan tarix". *National Geographic jurnali*, Jild XCVIII, № 6, 825-844. Qabul qilingan: 2007 yil 20 mart.
2. Payvandning Eron yangiliklari. Eronning Bisotoon tarixiy sayti Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Qabul qilingan: 2007 yil 20 mart.
3. Rawlinson, H.C. 1953 yil. *Arxeologiya*, Jild XXXIV, 74.
4. Thompson, R. Kempbell. 1937. "Behistun qoyasi". *O'tmish mo'jizalari*, Jild II. Nyu -York: Wise and Co. 760-767. Qabul qilingan: 2007 yil 20 mart.